PAPER - 4

MT

2017 .... 1200 Seat No.

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - II PAPER - IV

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	अ) **गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । अनन्तभट्टः सोमशर्माणम् उपचरितुं **सहर्षम्** इच्छति । किन्तु तदर्थं सः **नियमपालनम्** अपेक्षते ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । सहसा लघ्वाघातेन सोमशर्मा जागरितः ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । सोमशर्माणः जीवनशैली अनारोग्यदायिनी । - **सत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	योग्यं पर्यायं चिनुत ।	१
१)	सूर्योदयादनन्तरम् - **सूर्योदयात्** + अनन्तरम् ।	
२)	संकोचेनावदत् - संकोचेन + **अवदत्** ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	वाटिका : उद्यानम् :: निष्फलाः : **विफलाः** ।	
२)	स्वामी : सेवकः :: आरभ्य : **समाप्य** ।	
III)	विशेष्यविशेषणयोः मेलनं कुरुत ।	१
i)	वणिग् - **धनिकः ।** ii) दिने - **एकस्मिन् ।**	
IV)	**स्नात्वा, समाप्य, भक्षयित्वा ।**	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
१)	यदा विद्युत्प्रवाहः खण्डितः तदा **ऊर्जाविषये** चर्चा प्रारब्धा ।	
२)	यदि कारणं नष्टं तर्हि कार्यस्य **फलं** कुतः ?	

II)	कः कं वदति । **श्रेया पार्थं अथर्वं** च वदति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । ऊर्जाविपत्तिः एका समस्या विद्यते । - **योग्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
१)	वर्धत एव - **वर्धते** + एव । २) मर्यादितान्येव - **मर्यादितानि** + एव ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	बलम्, प्रकृतिः, शक्तिः । - **प्रकृतिः ।** २) प्रयत्नः, प्रयासः, नादः । - **नादः ।**	
III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । **अक्षया, मर्यादिता** उर्जा	१
IV)	**सम्पीडनात्, संस्करणात्** ।	१
३.	**पृथक्करणम् । यथाक्रमं घटनाः लिखित्वा प्रवाहिजालचित्रं पूरयत ।** **निर्जीवीभूतानां प्राण्यांशानां महाशिलादीनां बहुभारेण सम्पीडनम्** → **द्रववायुरूपप्राप्तिः** → **अपरिष्कृततैलनिर्माणम्** → **भूमौ रन्ध्रं निर्माय तस्य निष्कासनं तथा च संस्करणम्**	२
उ.१.	**क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । विनायकः कलानुरागी अभवत् यतः **विनायकस्य पिता तस्मिन् कलासंस्कारान् समारोपितवान्।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । ग्रामस्थमन्दिरे विनायकेन छत्रपतिशिवरायस्य चित्रं विलेखितम् ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । विनायकस्य रुचिः केवलं चित्रकलायाम् । - **असत्यम् ।**	१

२. **शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**

I) सन्धिविग्रहं कुरुत - योग्यं पर्यायं चिनुत । १

१) मन्दिरेऽनेन - **मन्दिरे** + **अनेन** । २) नैतत् - **न** + **एतत्** ।

II) समूहेतरपदं लिखत । १

१) ग्रामः, खेटः, पुरम्, राज्यम् । - **राज्यम् ।**

२) समीपे, निकषा, पुरतः, निकटे । - **पुरतः ।**

III) विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । १

नयनरम्यः, **चित्ताकर्षकः** करमरकर - शिल्पालयः ।

IV) **प्रदेशे, जनपदे, ग्रामे,** दिने । १

३. **पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** २

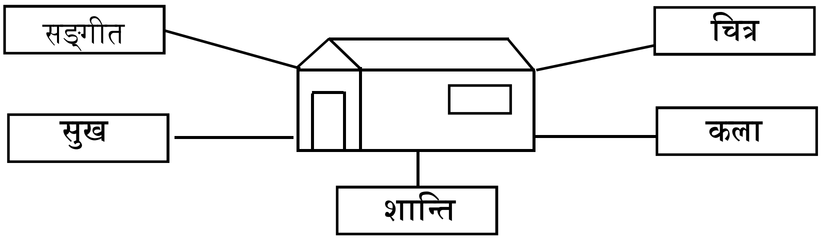

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. अ) **पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** २

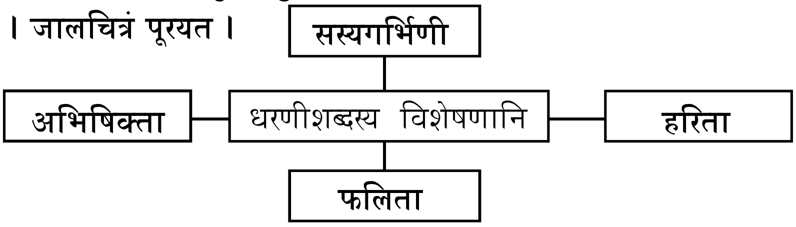

उ.२. ब) **पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) समूहेतरपदं लिखत । १

१) निकटम् : दूरे :: ययौ : **आययौ ।**

२) शक्रः : इन्द्रः :: चकितः : **विस्मितः ।**

II) **अनुशयान्वितः, क्लेश्यमानः, गर्ह्यमाणः ।** १

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

तत्र आश्रितोग्रतपसः तस्य तं वीक्ष्य **विस्मितः** शक्रः तं **वारयिष्यन्** द्विजच्छद्मा तस्य **निकटम्** आययौ ।

क)	**द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**	
i)	वंशभवो **गुणवानपि सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः ।** **न हि तुम्बीफलविकलो वीणादण्डः प्रयाति** महिमानम् ।।	२
ii)	गजाननं **भूतगणादिसेवितं कपित्थजम्बूफलसारभक्षितम् ।** **उमासुतं शोकविनाशकारकं नमामि विघ्नेश्वर**पादपङ्कजम् ।।	२
iii)	कदर्थितस्यापि **हि धैर्यवृत्ते -** **र्न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुम् ।** **अधोमुखस्यापि कृतस्य वह्ने -** **र्नाधः शिखा यान्ति** कदाचिदेव ।।	२
ड)	**वृत्तनाम चिनुत ।** अङ्गेन .... रात्रिः ।। - **इन्द्रवज्रा ।**	१
	तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।	
उ.३. १.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।** **अवबोधनम् ।**	
I)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । यस्मिन् गृहे चित्रकला वसति तत्र अमाङ्गल्यं प्रतिष्ठितम् । - **असत्यम् ।**	१
II)	एकपदेन उत्तरं लिखत । मार्कण्डेय - वज्रसंवादः विष्णुधर्मोत्तरपुराणे प्रख्यातः ।	१
२.	**पृथक्करणम् ।** 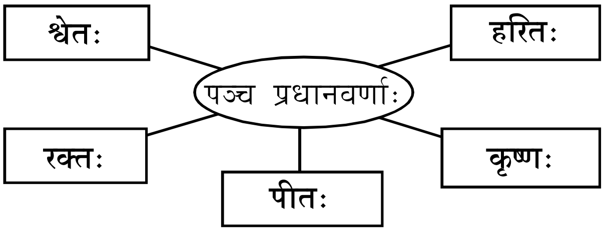	२
	चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।	
उ.४. अ)	**यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)** **कथापूर्तिः ।**	
	मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत । प्रभञ्जनो नाम झञ्झावातः आत्मनः अनुजं मन्दपवनम् अपृच्छत् मत्सदृशः शक्तिमान् भवितुं नेच्छसि किम्। तस्य सा **पृच्छा** अनुत्तरिता एवावर्तत। तदा स्वमाहात्म्यं पुनः एकवारं कथयितुं प्रभञ्जनः प्राह मन्दपवनं, वत्स पश्य, यदाहं वहामि तदा मम आगमनं सुदूरं सूच्यते। सर्वत्र वार्ता प्रसरति। भयभीताः जनाः इतस्ततो धावन्ति। पशुपक्षिणः अपि संत्रस्ता जायन्ते।	५

	सागरः अपि **प्रक्षुब्धः** भवति। पर्वतप्रायाः तरङ्गाः तस्मिन् उद्भवन्ति। एतत्सर्वं श्रुत्वा किं न कामयसे मत्सदृशः **भवितुम्** । ततः किमपि अवदन् मन्दपवनः मार्गस्थः अभवत्। अत्रान्तरे **यत्र** स गतः तत्र तरङ्गिताः नद्यः शान्तं प्रवहन्ति स्म। सस्यानि सानन्दं कम्पन्ते स्म। मनुजाः उत्साहिताः अभवन्। खगाः मन्दं मन्दम् अकूजन्। प्रभञ्जनेन पृष्टस्य प्रश्नस्य उत्तरं मन्दपवनेन कार्येण **दत्तम्** । एवं सुजनाः अपि न कदापि वृथा जल्पन्ते। कार्येणैव ते वदन्ति।	
ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** **(१) मम प्रियः नेता ।** बालगङ्गाधरतिलकः मम प्रियः नेता । तेन देशस्य कृते महान् त्यागः कृतः । भारतस्य स्वातन्त्र्यार्थं तेन महान् संघर्षः कृतः । आङ्ग्लशासनेन मण्डालेकारागृहे प्रेषितः सः । सः तत्रैव गीतारहस्यं नाम ग्रन्थमलिखत् । सः केसरी नाम वृत्तपत्रं प्राचालयत् । तिलकः 'भारतीयानाम् असन्तोषस्य जनकः' इति कथ्यते । ''स्वराज्यं मम जन्मसिद्धोऽधिकारः। तं चाहं लभेयैव'' इति तस्य ध्येयमासीत् । **(२) स्वातन्त्र्योत्सवः।** प्रतिवर्षं ऑगस्टमासस्य पञ्चदशदिनाङ्के सम्पूर्णभारतवर्षे अयमुत्सवः मान्यते । १९४७ तमे वर्षे अस्मिन्नेव दिने अस्माकं राष्ट्रं परकीयबन्धनात् विमुक्तम् अभवत् । दिल्लीनगरे लालकिलादुर्गे प्रधानमन्त्रिमहोदयः ध्वजारोहणं करोति । ततः सर्वे मिलित्वा राष्ट्रगीतं गायन्ति । प्रतिनगरमपि ध्वजारोहणं भवति। अस्माकं पूर्वजैः महता प्रयत्नेन त्यागेन च यत्स्वातन्त्र्यं सम्पादितं तस्य रक्षणार्थम् अस्माभिः सदैव यतितव्यम् । एतस्य दिवसस्य महत्त्वं अस्माभिः सर्वैः अवश्यं ज्ञातव्यम् । नमो भारतराष्ट्राय । **(३) सागरः ।** सागरस्य जलं क्षारं भवति । वयं सागरात् रत्नानि मौक्तिकानि च लभामहे । वयं सागरेभ्यः मत्स्याः लवणं च प्राप्नुमः । सागरस्य रत्नाकरः, लवणाकरः, सरित्पतिः च इत्यादीनि सार्थानि नामानि । मेघाः सागरात् बाष्पं लब्ध्वा पृथिव्यां जलं वर्षन्ति । तेन सस्यानि वर्धन्ते । सागरतीरे सिकता ऊर्णा इव अतीव मृदु । श्रावणमासस्य पौर्णिमायां जनाः सागरपूजनं कुर्वन्ति । सागरः सर्वप्रकारैः मानवान् उपकरोति । अतः सागरः अस्माकं सुहृद् ।	५
क)	**संस्कृतानुवादः ।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
i)	मम समीपे वस्त्रस्यूतः सदैव वर्तते ।	
ii)	(त्वं) धूर्तशृगालस्य कथां कथय ।	
iii)	समुद्रजलं क्षारं विद्यते / वर्तते ।	
iv)	पक्वम् आम्रं पीतं भवति ।	
v)	श्रीकृष्णस्य मस्तके / मूर्ध्नि मयूरपिच्छः राजते ।	
vi)	वार्तानां संग्रहणं वार्ताहरस्य प्रमुखं कार्यम् अस्ति / वर्तते ।	
vii)	आलस्यं मनुजस्य महान् रिपुः अस्ति ।	
viii)	अस्माभिः सप्तचतुर्नवैकतमे ख्रिस्ताब्दे स्वातन्त्र्यं प्राप्तम् ।	

ड) **वाक्यरचना ।**

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१) वानरः **वृक्षम्** आरोहति । २) माता **बालकाय** कुप्यति ।

३) पुत्रः **पितरि** स्निह्यति । ४) देवः भक्तान् **सङ्कटात्** रक्षति ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१) तस्मै **विष्णवे** नमः । २) **शालाम्** उभयतः वृक्षाः सन्ति ।

३) **शोकेन** अलम् । ४) **मात्रा** सह बालिका आपणं गच्छति ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	प्रथमः भूतकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
भाष् १ आ.प.	भाषिष्यते	**बभाष**	भाषते	अभाषत	**भाषताम्**	**भाषेत**
दा ३ आ.प.	**दास्यते**	ददे	**दत्ते**	**अदत्त**	दत्ताम्	**ददीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
तृतीया	**वणिजा**	वणिग्भ्याम्	**वणिग्भिः**
सप्तमी	नामनि	**नाम्नो**	**नामसु**
प्रथमा	**का**	**के**	काः
पञ्चमी	**मत्**	आवाभ्याम्	**अस्मत्**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
दत्तम् **प्राप्ता**	**गन्तव्यः** **स्मरणीयम्**	**आनीतवान्** **पीतवती**	**लिखन्ती** **विचरन्**

ड) **समासाः ।**

मेलनं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

i) जीर्णा कुटी - **कर्मधारय समास ।**

ii) चतुर्णां पथां समाहारः - **द्विगु समास ।**

iii)	वैविध्येन पूर्णम् - **तृतीया तत्पुरुष समास ।**	
iv)	खं गच्छन्ति इति - **उपपद तत्पुरुष समास ।**	
v)	कलापूर्णा कृतिः - **मध्यमपदलोपी कर्मधारय समास ।**	
vi)	सुष्ठु निश्चितम् - **प्रादि तत्पुरुष समास ।**	
vii)	अक्षरैः सहिता - **सह बहुव्रीहि समास ।**	
viii)	नराणाम् इन्द्रः - **षष्ठी तत्पुरुष समास ।**	
इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	**भरतमुनिः** नाट्यशास्त्रं **विरचितवान्** ।	
ii)	**भवान् यथेच्छति** तथा **करोतु** ।	
iii)	यद्यपि अमर्त्यैः बहूनि रत्नानि लुप्तानि तथापि रत्नाकरः एव सिन्धुः ।	
iv)	रामः दशाननं स्वर्गं **गमयति / गमयते** ।	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	दिनस्य **द्विवारम्** भोजनं पर्याप्तम् अस्ति ।	
ii)	राष्ट्रध्वजे **त्रयः** वर्णाः दृश्यन्ते ।	
iii)	सन्तः सुकृतपादपाः इति रूपकं **पञ्चमे** श्लोके वर्तते ।	
iv)	अष्टाध्यायी नाम **अष्टानाम्** अध्यायानां समाहारः ।	
	षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ.६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Once, दुर्बुद्धि (stupidity) asked सुबुद्धि (wisdom), who was overjoyed, "What is the secret of your joy and peace?" Wisdom said, "Friend, I have four bodyguards. The first one is, indeed, 'truth', which always protects me from a crime/mistake. Second one is 'affection'; I treat all employees like my sons. The third one is 'justice' which protects me from injustice. The fourth one is 'sacrifice' that motivates me towards charity. Hence, with the assistance of these, I always live happily, and do benevolance (social welfare)." दुर्बुद्धि (Stupidity) fell at his feet with respect/faith.	४
ब)	**संस्कृतपद्यांशौ पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
i)	Just as the hands are to the body or the eyelids are to the eyes, likewise, a friend who does what pleases us without hesitation (promptly) is called a real friend.	
ii)	Disease, grief, agony, bondage and calamities are the fruits of the trees in the form of people's own sins.	

क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** Poor – O King! Shiva's death commenced hundred years ago. Now, it will end in a short while. King – Surprising! How is it possible? Poor – Listen O King ! He is indeed the form of Hari and Hara. Hence, half body is Hari that is Lord Vishnu has taken. King – The remaining half? Poor – Further he is also अर्धनारीश्वर hence, Goddess Parvati has taken the other half. ** ** ** ** **	४